

אגב קריאה

א. למאמרו של יואל בן-נון – משא אגב – חטא שאול בעמלק שנדפס במגדים

ז'

בעמי 52–54 מדובר על "בעייה תחבירית", אשר על-ידי בירורה מפרש הכותב שלושה מקראות קשים. ברצוני להביא דוגמה נוספת של מקום קשה בספר שמות, אשר ניתן לפרשו בדרך זו.

בשמות, כ"ג, כ נאמר: "הנה אנכי שלח מלאך לפניך" וכו', וזאת – לפני חטא העגל! ואחרי חטא העגל נאמר – בשמות, ל"ב, לד: "לך נחה את העם אל אשר דברתי לך, הנה מלאכי ילך לפניך", ושם, ל"ג, א-ב: "לך עלה מזה... אל הארץ אשר נשבעתי... ושלחתי לפניך מלאך", כלומר, שליחת המלאך באה כעונש על חטא העגל. כך הבינו המפרשים את העניין, ועל כן מעיר רש"י בשמות, כ"ג, כ, ד"ה הנה אנכי שלח מלאך: "כאן נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם 'כי לא אעלה בקרבך' (להלן, ל"ג, ג)". כך אומר גם הרמב"ן (כ"ג, כ-כא) וראב"ע בפירושו הקצר ל"ל"ב, לד-לה: "הנה מלאכי ילך – ולא אמר המלאך הנודע, שהוא השם בקרבנו" (כלומר: המלאך המוזכר בפרק ל"ב אינו המלאך שזכר לעיל כ"ג, כא; דברי ראב"ע מצוטטים לפי חומש 'תורת חיים', הוצאת מוסד הרב קוק). לפי פירוש רש"י המלאך בא בעקבות החטא, אלא שנתבשרו עליו מראש קודם החטא, וזה קשה. לפי ראב"ע – המלאך שהוזכר לעיל ('שהשם בקרבנו') איננו המלאך המוזכר בפרק ל"ב. הוא מפרש כך, מפני שאינו רוצה לפרש כרש"י, שישראל נתבשרו מראש על החטא ועל העונש.

הקושי שקדמונינו הנ"ל מנסים ליישב, אינו קיים כלל אם נקרא את המקראות הנ"ל בדרך אחרת מבחינת התחביר, בדרך דומה לזו שמציע יי בן-נון בשלושת המקראות במאמרו הנ"ל. "הנה מלאכי ילך לפניך" (ל"ב, לד) אינו בא לומר 'לך נחה את העם... ומלאכי ילך לפניך' – ולא אני! אלא מלים אלו הן "משפט לוואי המתאר את המושא"! וכך נקרא את הפסוק: "לך נחה את העם אל [המקום] אשר דברתי לך [בפרשת משפטים, כ"ג, כ] הנה מלאכי ילך לפניך", כלומר, המקום, אשר אודותיו אמרתי לך "הנה אנכי שלח מלאך לפניך", אל מקום זה נחה עכשיו את העם, אתה, ללא מלאך.

והוא הדין ב"ל"ג, א: "...לך עלה מזה, אתה והעם... אל הארץ אשר נשבעתי... לאמר לזרעך אתננה [ואשר אמרתי בפרשת משפטים, כ"ג, כ] ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי... אל ארץ זבת חלב ודבש"; עד כאן לוואי של הארץ! וכל זאת "כי לא אעלה בקרבך". פירוש זה שמעתי מפי מו"ר ח"צ אנוך ע"ה.

ב. למאמרו של ישראל רוזנסון – בריאה והשגחה – שנדפס במגדים ז'

1. "בפי חוקרי המקרא [ידוע] כלל זיידל" (ראה: מי זיידל, חקרי מקרא, ירושלים תשל"ח,

1. כלשונו של יי בן-נון בעמי 53.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

עמ' 10, 'דברים אחדים על המחבר ועל ספרו' מאת י' קיל). לפי כלל זה, כאשר אנו מוצאים במקרא **חזרה מקשרת** באותו עניין, הרי מובאת זו **בסדר הפוך**: המקרא מקדים את המלים המאוחרות ומאחר את המוקדמות בסדר של 'כיאסמוס' = 'כיות' (שם, עמ' ב).

לפי זה ניתן לראות כך גם את הכתובים בפרשת בראשית:
"בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ" (א, א)
לעומת: "ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים" (ב, ד)

וכן: "אשר ברא אלהים לעשות" (ב, ג)
לעומת: "ביום עשות ה' אלהים" (ב, ד)

וכך מוצאים אנו גם בפרשת וארא:
בשמות ו', יב, נאמר: "וידבר משה... ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים"
ולעומת זאת בפס' ל: "ויאמר משה... הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה".
ורש"י מעיר לפס' ל: "ושנה הכתוב כאן, כיוון שהפסיק העניין. וכן היא השיטה, כאדם האומר לחברו **נחזור** על הראשונות", והרי זו **החזרה המקשרת**, והיא בסדר של 'כיאסמוס'.
ניתן להוסיף כאן דוגמה משניים מן הפסוקים שהוזכרו לעיל:
בשמות, כ"ג, כ, נאמר: "הנה אנכי שלח מלאך... ולהביאך אל המקום";
ובשמות ל"ג, א-ב נאמר בסדר הפוך: "אל הארץ אשר נשבעתי... ושלחתי לפניך מלאך".
שוב חזרה מקשרת בסדר של כיות (כיאסמוס).

2. לסוף עמ' 68: שמא מן הראוי לציין כי בבראשית ב', ד-ה, נאמר:
"**ואדם** אין לעבד את **האדמה**. **ואד** יעלה מן הארץ והשקה את כל פני **האדמה**. וייצר ה' אלהים את **האדם** עפר מן **האדמה**... ויהי **האדם** לנפש חיה" הרי הצירוף **אד'** מופיע שבע פעמים, לצורך ההדגשה?²

2. ראה גם: צבי ירון, 'אדם ואדמה', מחניים, נג (ט"ו בשבט תשכ"א), עמ' 80-83.